

TUOMO AHO & MARKKU ROINILA

Kommentteja Minna Koivuniemen arvosteluun teoksesta

G. W. Leibniz: *Filosofisia tutkielmia*¹

Kirja-arvosteluihin ei pitäisi vastata – paitsi silloin, kun niihin liittyy yleisemmin kiinnostavia näkökohtia. Tämä pätee Minna Koivuniemen arvioon toimittamastamme Leibniz-suomennosten kokoelmasta edellisessä numerossa. Kiitämme arviosta ja kirjan huolellisesta lukemisesta, mutta haluaisimme kommentoida muutamaa kohtaa.

Ensinnäkin toimituspolitiikasta. Jo varhain selvisi, että kokoelmasta on tulossa laaja. Siksi halusimme varta vasten koota laitoksen, joka voisi palvella kokonaisvaltaisena johdatuksena Leibnizin koko ajatteluun. Tosin korostimme hänen filosofista työtään. Sitä varten pyysimme akatemiaprofessori Simo Knuutilalta pitkän johdannon ja teimme bibliografian. Emme missään vaiheessa vakavasti harkinneetkaan muuta kuin kronologista tekstien järjestystä. Useimmat tekstit koskevat lukuisia aiheita, ja sitä paitsi nykyinen tutkimus korostaa juuri Leibnizin dynaamista kehitystä eri aikoina.

Toinen periaatteellinen kysymys koskee selitysten luonnetta. Pyrimme pitämään ne suhteellisen lyhyinä, joskin niistä lopulta tuli laajemmat kuin oli alkuaan tarkoitus. Päädyimme kuitenkin tietoisesti siihen ratkaisuun, että selitykset valtaosin keskittyvät ”tulkitsemaan kirjoitusten vaikeita kohtia ja osoittamaan Leibnizin yhteyksiä muihin ajattelijoihin.”² Toisin sanoen tavoitteemme oli tehdä lukijalle helpommaksi ymmärtää suomennettujen kirjoitusten sisältöä. Selitysten tarkoitus oli kohta kohdalta antaa valaistusta tekstin perusteellisempaa ymmärtämistä varten. Sellaisista selityksistä on nähdäksemme lukijalle eniten hyötyä, Aristoteles- ja Descartes-editioiden tapaan. Toivomus, että sen sijaan ”selitysten painopiste olisi ollut johdonmukaisessa käsitteanalyysissä”, merkitsee itse asiassa, että selitysten pitäisi olla tutkielmia, kontribuutioita Leibniz-tutkimukseen³.

Sitten termien käännösvastineista. Klassikoiden käsitteiden käännökset ovat toki aina kiistanalaisia, emmekä olettaneet siltä välttyvämme. Joskus termien käännökseksi on useita päteviä ratkaisuja, ja valinta on paljolti makuasia. Emme tietenkään väitä olevamme tässä erehtymättömiä, ja eri kääntäjien yhdenmukaistamisessa on voinut jäädä asioita huomaamatta. Leibniz ei myöskään itse ole termeissään niin johdonmukainen kuin voisi toivoa. Pitää muistaa myös seikka, jota Koivuniemi ei mainitse: puolet termeistä on ranskaa ja puolet latinaa. Tämä olisi tehnyt erityisen vaikeaksi laatia indeksiä käsitteiden alkukielisistä ja suomennetuista muodoista. Toisaalta tällaisessa johdannossa sitä ei tarvitakaan.

Olemme koettaneet olla uskollisia alkutekstille, mutta myös kirjoittaa luettavaa tekstiä, joka ilmaisee

tekijän ajatuksen. Ehdotus, että keskeisiä termejä kuljettaisiin mukana alkukielisinä (kai suluissa), ei meistä lainkaan sovellu luettavaan suomenkieliseen julkaisuun. Sen sijaan olemme antaneet kyseiset termit selityksissä kommenttien kera, ehkä pariinkin kertaan. Kieltämättä jää lukijan vastuulle kiinnittää huomiota niihin.

Eräs tavallinen sana on *l'esprit*. Gaston Cayroun teoksessa *Dictionnaire du français classique: la langue du XVII siècle* esitetään sanalle yhdeksän käyttöä, ja olemme käyttäneet sille ei-teknisissä yhteyksissä useita eri suomennoksia. (Koivuniemi toteaa tämän hieman tyytymättömään sävyyn, mutta toivottavasti hän ei sentään kannata ”sanasanaista” käännöstä, jota käännöskoneet harjoittavat.) Toisaalta teknisessä mielessä se on usein käännetty ”hengeksi”. Silloin se merkitsee substanssia, jolla on sekä muisti että järjenkäyttö. Etenkin *Monadologiassa* henki-termillä on tämä tekninen merkitys, ja samoin asia esitettiin myös Siukosen aiemmassa käännöksessä. Olemme käyttäneet ihmisolentoista tätä kieltämättä vanhahtavaa sanaa ”henki” eikä ”mieli”, sillä Leibnizin pluralismissa kaikki substanssit ovat ainakin erään koulukunnan mukaan mentaalisia, eräänlaisia mieliä.

Vielä pari sanaa termistä *l'insensible*. Pitää kyllä paikkansa, että oli uskallettua kääntää se ”tiedostamattomaksi”. Mietimme asiaa pitkään, mutta päädyimme ratkaisuun lähinnä siksi, että tarkka käännös ”havaitsematon havainto” tai ”tiedoton havainto” olisi lähes käsittämätön. Kuten Koivuniemi toteaa, Bennett kylläkin kääntää *insensible*⁴. No, miten muuten hän olisi voinut kääntää? Pitää ymmärtää, että käännös ranskasta englanttiin on kerta kaikkiaan muuta kuin käännös ranskasta suomeen.

Silti olemme mielestämme paikoitellen parempia kuin englantilaisten laitosten tekijät. Koivuniemen mainitsemassa kohdassa sivulla 292 on puhuttava juuri toiminnoista (*actions*), koska tarkoitetaan Aristoteleen kategorioteorian mukaisia aktioita, ei suinkaan aktuaalisuuksia, kuten suositeltu englantilainen käännös esittää. Toisaalta myönnämme, että lapsuksia on tapahtunut: niinpä siteeratusta sivun 291 kohdasta on tullut turhan epämääräinen.

Viitteet

- 1 Minna Koivuniemi, Taikalyhdyistä differentiaaleihin. *niin & näin* 4/11, 117–118.
- 2 Sama, 117.
- 3 Sama, 117.
- 4 Emme muuten ottaneet Bennettin hyödyllisen *Early Modern Texts* -sivuston käännöksiä lähdeluetteloon, koska ne ovat yksinkertaisesti, opiskelijoiden kurssimateriaaliksi tarkoitettuja versioita.